

Barnfattigdom

Till socialutskottet

Socialutskottet beslutade den 15 november 2011 att bereda bl.a. arbetsmarknadsutskottet tillfälle att yttra sig över de motioner om barnfattigdom som väckts under den allmänna motionstiden 2011 i de delar som berör arbetsmarknadsutskottets beredningsområde. Yttrandet behandlar samtliga motioner på temat barnfattigdom i de delar som berör utskottets beredningsområde. Det gäller sammanlagt elva motioner.

Motionerna anges i det följande utan årtal (2011/12).

Utskottet föreslår att socialutskottet avstyrker motionerna. Avvikande meningar har lämnats av Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Sverigedemokraterna och Vänsterpartiet.

Utskottets överväganden

Motionerna

Socialdemokraterna begär i motion *So521 yrkande 52* ett tillkännagivande om barnfattigdom. I dag lever totalt 220 000 barn i Sverige i fattiga familjer. Barn som växer upp i fattigdom tvingas alldeles för tidigt att ta ett stort ansvar för familjens ekonomi. Gemensamt för dessa barns föräldrar är ofta att de antingen saknar jobb eller jobbar deltid. Många familjer är beroende av försörjningsstöd och föräldrarna står långt från arbetsmarknaden. Risker för fattigdom är störst bland barn till ensamstående och till utrikes födda. En aktiv arbetsmarknadspolitik med fler arbetande föräldrar är den allra viktigaste åtgärden för att bekämpa barnfattigdomen. Därefter kommer en generell välfärd, som minskar de ekonomiska klyftorna och ökar den sociala sammanhållningen. I Socialdemokraternas partimotion föreslås bl.a. följande insatser: rätt till heltid, ökad rätt till barnomsorg på obekväm tid och förstärkta trygghetssystem.

I de enskilda socialdemokratiska motionerna *So482*, *So484*, *So485*, *So486*, *So502 yrkande 1*, *So504*, *So514* och *So542* framhålls att åtgärder måste vidtas för att bekämpa barnfattigdomen. Motionärerna för exempelvis fram förslag om att dels ta fram en nationell handlingsplan mot barnfattigdom, dels tillsätta en utredning som ska se över hur samhällets stöd till ensamstående föräldrar kan förbättras.

Miljöpartiet yrkar i motion *So658 yrkande 1* att en nationell handlingsplan mot barnfattigdom tas fram. Enligt motionärerna måste mänskliga rättigheter vara utgångspunkten i allt arbete mot barnfattigdom och barns särskilda utsatthet. FN:s barnkonvention och alla barns rätt till hälsa, bostad och socialt värdigt liv är i detta sammanhang grundläggande. Mycket av den politik som förbättrar de vuxnas ekonomiska situation och livsvillkor i övrigt påverkar barns situation.

Vänsterpartiet framför i motion *So569 yrkande 1* att en nationell handlingsplan mot barnfattigdom omgående bör utarbetas. Störst risk att växa upp i en fattig familj löper barnen till ensamstående föräldrar. Barn till ensamstående föräldrar med utländsk bakgrund är dubbelt utsatta. Lösningen på problemet med den ökande barnfattigdomen är generella satsningar på arbete åt alla, rätt till arbete på heltid, bättre arbetslöshetsförsäkring, sjukförsäkring och föräldraförsäkring och rätt till barnomsorg även på obekväm arbetstid.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis betona att barns ekonomiska situation är en mycket viktig fråga. Det är angeläget att sträva efter att alla barnfamiljer får bättre förutsättningar för en god levnadsstandard och att antalet barn som lever i ekonomiskt utsatta familjer minskas.

Det finns flera olika metoder att mäta fattigdom och olika mått på fattigdom. Inom EU har medlemsstaterna kommit överens om ett gemensamt mått på fattigdom. Med detta mått anses den vara fattig som har en disponibel inkomst som ligger under 60 procent av medianinkomsten i landet.¹ På detta sätt mäts den relativa fattigdomen, vilket innebär att nivån för fattigdom sätts i relation till landets allmänna levnadsnivå. Ett annat sätt att mäta fattigdom är att utgå från en absolut inkomstgräns vid vilken människor inte längre kan anses ha en skälig levnadsnivå. På detta sätt mäts den absoluta fattigdomen. I Sverige används ofta nivån för rätt till ekonomiskt bistånd.

Enligt Socialdepartementets rapport Fattigdomen i Sverige och EU (2010) har den relativa fattigdomen i Sverige ökat sedan mitten av 1990-talet.² Ökningen beror på att både förvärvsinkomster och kapitalinkomster har ökat i snabbare takt bland medel- och höginkomsttagare än bland låginkomsttagare. Den absoluta fattigdomen har däremot minskat stadigt sedan mitten av 1990-talet. Fattigdomen varierar med olika grupper i befolkningen. När det gäller hur stor andelen fattiga barn är beror detta på hur man väljer att mäta. Mäts andelen med det relativa måttet har andelen ökat kontinuerligt sedan 1990-talet. Om man däremot använder det absoluta måttet har andelen fattiga barn sjunkit under samma period.

SCB mäter inte fattigdom, men beräknar risken att ha inkomster som kan leda till utanförskap och fattigdom. Enligt beräkningar från 2008 har andelen personer med risk för relativ fattigdom ökat sedan 1991, medan andelen med risk för absolut fattigdom har minskat. Enligt SCB ger arbete lägre risk för fattigdom. Ensamhushåll och personer med invandrarbakgrund löper högre risk för fattigdom.

Rädda Barnen har sedan 2002 genomfört studier som speglar förändringar i barns välfärd i Sverige. Enligt Rädda Barnens fattigdomsindex räknas barn i familjer som antingen har låg inkomststandard eller har försörjningsstöd som fattiga. Låg inkomststandard definieras som inkomster som inte täcker skäliga levnadsomkostnader. Rädda Barnens årsrapport 2010 visar att barnfattigdomen år 2007 låg på den lägsta nivån sedan mätningarnas start år 1991.³ Då levde 10,9 procent av alla barn i Sverige (210 000 barn) i fattigdom. År 2008 ökade andelen barn i fattigdom till

¹ Fattigdomsgränsen 60 procent av landets medianinkomst används numera av EU:s statistikorgan Eurostat (tidigare använde Eurostat 50 procent som gräns), medan OECD i jämförelser mellan medlemsländerna drar gränsen vid 50 procent av medianinkomsten.

² Socialdepartementet, Fattigdomen i Sverige och EU (S2010:010).

³ Rädda Barnen, Barnfattigdom i Sverige Årsrapport 2010.

11,5 procent, vilket motsvarar ytterligare 10 000 barn. Denna ökning sammanfaller, enligt Rädda Barnen, med konjunkturnedgången i slutet av 2000-talet, som inleddes under hösten 2008.

Utskottet kan konstatera att Sverige är ett av de länder som har jämnast inkomstfördelning i världen även om inkomstskillnaderna, liksom i de flesta andra länder, ökat under de senaste 20 åren. Enligt SNS Valfärdsrapport 2011 har inkomstskillnaderna i Sverige ökat över hela inkomstskalan, både mellan medianinkomsttagare och höginkomsttagare och mellan medianinkomsttagare och låginkomsttagare.⁴ Den relativa fattigdomen har också ökat, särskilt under de senaste 10 åren.⁵ Den främsta orsaken till den ökande inkomstspridningen är ökade skillnader i kapitalinkomster, snarare än förändringar av löner, skatter och transfereringar. Men andelen fattiga i Sverige är låg internationellt sett. Enligt Socialdepartementets förutnämnda rapport Fattigdomen i Sverige och EU är den relativa fattigdomen 12 procent i Sverige, vilket kan jämföras med 17 procent i genomsnitt i EU.⁶ Därutöver kan nämnas att Sverige återfinns bland länderna med lägst andel fattiga i bl.a. UNDP:s Human Poverty Index.⁷

De grupper där andelen ekonomiskt utsatta är förhållandevis hög omfattar barn, ensamstående yngre vuxna, ensamstående äldre kvinnor över 75 år och ensamstående med barn. Den viktigaste förklaringen till att hushåll med medlemmar i förvärvsaktiv ålder har låg ekonomisk standard är att dessa familjemedlemmar inte förvärvsarbetar alls eller arbetar deltid. Utskottet anser därför att det är viktigt att stärka den ekonomiska situationen för grupper med pressade marginaler, däribland barnfamiljer som har låga inkomster.

Barnfamiljers viktigaste inkomstkälla är förvärvsarbete. Det innebär att insatser för att skapa bättre förutsättningar för arbete och för att människor ska kunna försörja sig själva är de mest betydelsefulla åtgärderna för att möjliggöra en god ekonomisk standard för barn. Att fler föräldrar får vara med i arbetsgemenskapen är dessutom viktigt för att våra barn ska må bra.

Utskottet kan konstatera att regeringen arbetar kontinuerligt för att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt och för att stärka drivkrafterna till arbete och utbildning. Kampen mot arbetslöshet möts med en politik på en rad områden som syftar till att öka antalet jobb, stimulera företagande och ge stöd åt människor som drabbats av arbetslöshet. Utbildning och aktiva arbetsmarknadsåtgärder är hörnstenar i en sådan politik. Jobbskatteavdragets fyra steg har stärkt incitamenten till arbete genom att sänka marginal- och tröskleffekterna, främst för låg- och medelinkomsttagarna. Ett högre arbetsutbud innebär en högre produktionskapacitet i ekonomin och en ökad sysselsättning på lång sikt. Att ge föräldrar möjlighet till egen försörjning är alltså det bästa och mest direkta sättet att minska barnfattigdomen.

⁴ SNS, Valfärdsrapport 2011.

⁵ Här mätt som individer som har en inkomst under 50 % av medianen.

⁶ Socialdepartementet, Fattigdomen i Sverige och EU (S2010:10).

⁷ UNDP, Human Poverty Index <http://www.undp.org>.

Utskottet kan även konstatera att regeringen har reformerat arbetsmarknadspolitiken och inriktat resurserna på personer som är i störst behov av dem. En rad åtgärder har vidtagits, exempelvis nystartsjobb för dem som saknat arbete under minst ett år. Skattesänkningar gör det samtidigt mer lönsamt att arbeta för låg- och medelinkomsttagare. Regeringen har också förenklat regler och sänkt kostnaden för att anställa personal, vilket gör det enklare för företag att anställa.

Insatser för att öka vuxnas möjligheter till egen försörjning är alltså det viktigaste för att minska fattigdomen bland barn. Detta skymmer dock inte att ensamstående med barn löper större risk att ha relativt låg ekonomisk standard. Enligt Rädda Barnens årsrapport 2010 är risken för ekonomisk utsatthet mer än tre gånger så hög bland barn till ensamstående föräldrar än bland barn till samboende föräldrar. Utskottet välkomnar att regeringen i budgetpropositionen föreslagit vissa riktade insatser för ekonomiskt utsatta grupper såsom barnfamiljer. Flera av dessa satsningar kommer även ensamstående föräldrar med barn till del. Regeringen föreslår att bostadsbidraget förstärks för barnfamiljer. Förstärkningen sker genom en sänkning av den nedre gräns för bostadskostnader vid vilken bidrag betalas ut. Samtidigt höjs det särskilda bidraget för hemmavarande barn i bostadsbidraget. Även höjningen av flerbarnstilläggen den 1 juli 2010 hjälper hushåll med stor försörjningsbörda. Utskottet noterar även att riksnormen i försörjningsstödet för 2012 har höjts. För en ensamstående förälder med två barn på 11 och 15 år uppgår riksnormen för 2012 till 10 250 kronor, vilket är en höjning med 980 kronor per månad.

Utrikes födda är en annan grupp som har relativt låg ekonomisk standard. Enligt Rädda Barnens årsrapport 2010 är risken att leva i ett fattigt hushåll drygt fem gånger så hög bland barn med utländsk bakgrund än bland barn med svensk bakgrund. Den ekonomiska utsattheten är påfallande i synnerhet bland barn vars båda föräldrar är utrikes födda eller ifall barnen och deras familjer kommit till Sverige under senare år. Störst risk för ekonomisk utsatthet för barn återfinns i hushåll med en ensamstående utlandsfödd förälder.

En åtgärd som regeringen vidtagit för att förstärka arbetslinjen i denna grupp är etableringsreformen för nyanlända invandrare som trädde i kraft den 1 december 2010. Reformen är tydligt inriktad på att ge nyanlända bättre förutsättningar för egenförsörjning och att stärka deras deltagande i arbets- och samhällslivet. Varje nyanländ som omfattas av reglerna ska få professionellt stöd för att så snabbt som möjligt lära sig svenska, komma i arbete och klara sin egen försörjning samt få kännedom om de skyldigheter och rättigheter som gäller i Sverige. Regeringen har även genomfört flera andra åtgärder i syfte att förbättra förutsättningarna för utrikes födda på arbetsmarknaden. Dit hör de tidigare nämnda nystartsjobben liksom instegsjobben samt stärkt validering av den utbildning och yrkeskompetens

som utrikes födda har. Regeringen avser dessutom att under 2012 genomföra förändringar i etableringsreformen med syfte att stärka nyanländas förutsättningar att etablera sig snabbt i arbets- och samhällslivet.

Som utskottet tidigare framfört (senast i bet. 2011/12:AU1) är en av de stora integrations- och jämställdhetsutmaningarna i dag att fler utrikes födda kvinnor ska kunna försörja sig själva. I den nuvarande situationen riskerar många av dessa kvinnor att fastna i såväl långtidsarbetslöshet som en ekonomiskt utsatt situation, vilket får konsekvenser även för barnen. Även om den nyligen genomförda etableringsreformen har tydligt jämställdhetsfokus måste betydligt mer göras för att utrikes födda kvinnor ska få makt över sin vardag genom en egen lön att leva på. Mot denna bakgrund välkomnar utskottet den utredning om ökat arbetskraftsdeltagande bland nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare som regeringen tillsatt i oktober 2011 (dir. 2011:88). Utredningen ska undersöka vilka åtgärder som behöver vidtas för att åstadkomma ett ökat arbetskraftsdeltagande för nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare som inte omfattas av etableringslagen och analysera vilka ekonomiska incitament som påverkar deras arbetskraftsdeltagande och deltagande i etableringsinsatser. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 oktober 2012.

Enligt utskottets mening måste alla få del av tillväxt och välfärd. Därför behövs åtgärder för att stärka den ekonomiska situationen för grupper med pressade marginaler, däribland barnfamiljer med låga inkomster. Utskottet anser att de åtgärder som regeringen vidtagit för ökad sysselsättning och de förbättringar som gjorts inom bl.a. familjepolitiken tillsammans med satsningar på exempelvis utbildning i sig bidrar till att minska den ekonomiska utsattheten bland barnfamiljer. Utskottet anser att det är viktigt att bekämpa fattigdom. Sverige ska vara ett sammanhållet land med hög grad av jämlikhet mellan medborgarna. Man måste följaktligen noga överväga vilka vägar som är framkomliga. Enligt utskottets mening utgör arbete en central del av lösningen.

Utskottet, som förutsätter att regeringen uppmärksammar utvecklingen, anser inte att några åtgärder behövs med anledning av de motioner som behandlas i yttrandet. Utskottet föreslår med det ovan anförda att socialutskottet avstyrker motionerna So482 (S), So484 (S), So485 (S), So486 (S), So502 (S) yrkande 1, So504 (S), So514 (S), So521 (S) yrkande 52, So542 (S), So569 (V) yrkande 1 och So658 (MP) yrkande 1.

Stockholm den 19 januari 2012

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Tomas Tobé

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tomas Tobé (M), Ylva Johansson (S), Maria Plass (M), Raimo Pärssinen (S), Katarina Brännström (M), Maria Stenberg (S), Gustav Nilsson (M), Patrik Björck (S), Johan Andersson (S), Hanif Bali (M), Mehmet Kaplan (MP), Lars-Axel Nordell (KD), Sven-Olof Sällström (SD), Josefin Brink (V), Ingemar Nilsson (S) och Abir Al-Sahlani (C).

Avvikande meningar

1. Avvikande mening (S)

Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Maria Stenberg (S), Patrik Björck (S), Johan Andersson (S) och Ingemar Nilsson (S) anför:

I dag lever 220 000 barn i Sverige i fattiga familjer. Enligt Rädda Barnen levde 10 000 fler barn i fattigdom 2008 än året innan. Barn som växer upp i fattigdom tvingas alldeles för tidigt att ta ett stort ansvar för familjens ekonomi. De bor sämre än andra barn, inte sällan i utsatta områden, och går ofta i skolor där allt färre elever klarar kunskapskraven. Många barn tvingas av ekonomiska skäl att avstå från att delta i avgiftsbelagda fritidsaktiviteter och kan heller inte delta i aktiviteter inom skolan som är förknippade med kostnader.

Gemensamt för många av dessa barn är att de har föräldrar som antingen saknar jobb eller jobbar deltid. Många familjer är beroende av försörjningsstöd, och föräldrarna står ofta långt ifrån arbetsmarknaden. Störst risk att växa upp i en fattig familj löper barn till ensamstående föräldrar och barn till utrikes födda.

Vi socialdemokrater anser att det ska råda nolltolerans mot barnfattigdom. Den allra viktigaste åtgärden för att bekämpa barnfattigdomen är en aktiv arbetsmarknadspolitik med fler arbetande föräldrar. Därefter kommer en generell välfärd som omfattar alla och som jämnar ut chansen att förverkliga alla barns livsdrömmar, minskar de ekonomiska klyftorna och ökar den sociala sammanhållningen.

Rätt till heltid, ökad rätt till barnomsorg på obekvämtid och förstärkta trygghetssystem utgör viktiga komponenter i problemets lösning. Andra viktiga insatser är resursfördelning utifrån elevernas behov, satsning på kultur- och musikskolan, ökade möjligheter till skuldsanering och sociala investeringar på kommunal nivå.

Med det anförda anser vi att motionerna So521 (S) yrkande 52, So482 (S), So485 (S), So486 (S), So502 (S) yrkande 1, So504 (S), So514 (S) och So542 (S) bör tillstyrkas. Motion So484 (S) bör avstyrkas i den mån den inte får anses tillgodosedd med det vi anför ovan.

2. Avvikande mening (MP)

Mehmet Kaplan (MP) anför:

Mycket av den politik som förbättrar de vuxnas ekonomiska situation och deras livsvillkor i övrigt påverkar barns livssituation. För att få översiktlig kunskap om barns livsvillkor och för att synliggöra de problem som riskerar drabba barn i utsatta livssituationer behöver det tas fram en nationell

handlingsplan. En sådan handlingsplan ska innehålla tidsbestämda mål, åtgärder för att nå målen, uppföljningsmekanismer, resurser och ett tydligt barnrättsperspektiv.

Vi i Miljöpartiet anser att mänskliga rättigheter måste vara utgångspunkten i allt arbete som har med barnfattigdom och barns särskilda utsatthet att göra. FN:s barnkonvention och alla barns rätt till hälsa, bostad och ett socialt värdigt liv är i detta sammanhang grundläggande dokument.

Med det anförda anser jag att motion So658 (MP) yrkande 1 bör tillstyrkas.

3. Avvikande mening (SD)

Sven-Olof Sällström (SD) anför:

För en ensamstående förälder med ett eller flera barn har den ekonomiska tryggheten försämrats. Även om gruppen har fått en viss ökning i ekonomisk standard har detta inte skett i samma utsträckning som för andra. Målet för en bra barnpolitik måste vara att ge alla barn, inte bara några, samma förutsättningar för bra och trygga uppväxtvillkor. Barn som lever med en ensamstående förälder med låg inkomst har inte möjlighet att efterfråga det som för andra barn är självklart.

I enlighet med motion So484 (S) anser jag att regeringen bör ta de oroväckande signalerna om barnfattigdom på allvar och tillsätta en utredning som ser över hur samhällets stöd till ensamstående föräldrar med barn kan förbättras.

Jag anser att motion So484 (S) bör tillstyrkas och att socialutskottet ska föreslå att riksdagen ger regeringen till känna vad som anförts ovan.

4. Avvikande mening (V)

Josefin Brink (V) anför:

Allas rätt till arbete med goda villkor och en lön som går att leva på är centralt i Vänsterpartiets politik. Att alla föräldrar ges reella möjligheter att kombinera föräldraskap och arbete är därför den viktigaste förutsättningen för att bekämpa barnfattigdom.

Men inte ens i det bästa av samhällen finns några garantier för att föräldrar inte drabbas av sjukdom eller arbetslöshet. Därför måste de allmänna trygghetssystemen vara så stabila och generösa att barn till föräldrar som är förhindrade att arbeta inte drabbas av fattigdom. De senaste årens nedmontering av de gemensamt finansierade trygghetssystemen, som a-kassan och sjukförsäkringen, har drastiskt försämrat den ekonomiska situationen för många barnfamiljer. Att restaurera de sönderslagna trygghetssystemen är därför en nödvändig ingrediens i ett systematiskt arbete för att minska barnfattigdomen i Sverige.

År 2010 levde 279 000 barn under den relativa fattigdomsgränsen. Störst risk att växa upp i en fattig familj löper barnen till ensamstående föräldrar. Barn till ensamstående föräldrar med utländsk bakgrund är dub-

belt utsatta. Diskrimineringen av utlandsfödda och av kvinnor på arbetsmarknaden ger utslag i barns levnadsvillkor. Att bekämpa den diskrimineringen är också en viktig del i arbetet mot barnfattigdomen. Rätten till heltid måste stärkas, liksom rätten till fast anställning, så att fler får en inkomst som det faktiskt går att leva på.

Samhället måste också erbjuda den avlastning och det stöd som krävs för att det i praktiken ska gå att kombinera arbete och föräldraskap. I dag är bristen på barnomsorg ett stort hinder för framför allt många kvinnor att kunna arbeta i den utsträckning de vill och behöver. Värst är det för ensamstående föräldrar som ofta tvingas tacka nej till arbete på kvällar, nätter och helger eftersom det saknas tillgång till barnomsorg utanför kontorstid i de allra flesta kommuner. Vi vill därför lagstifta om rätt till barnomsorg på obeqväm arbetstid.

Ensamstående föräldrar har ofta svårt att få avlastning när barnen är sjuka. Att inte ha en partner som delar ansvaret för vården av sjuka barn kan leda till att föräldern inte kan sköta sitt arbete. Långa eller upprepade perioder med sjuka barn innebär även ett inkomstbortfall som blir extra kännbart för den förälder som är ensamstående. Ensamstående mammor är dessutom oftare arbetslösa än andra föräldrar, vilket tyder på att arbetsgivare väljer bort dem. Detta kan bero på att arbetsgivarna är rädda för att ensamstående föräldrar kommer att vara borta mycket från arbetet när barnen är sjuka.

För att underlätta situationen för ensamstående föräldrar vill vi se över möjligheten att införa ett barnomsorgsstöd i hemmet under perioder då barnen är sjuka och föräldern normalt skulle ha tagit ut tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn. På så sätt skulle ensamstående föräldrar inte behöva stanna hemma från arbetet vid varje tillfälle barnen är sjuka.

Om eget arbete verkligen ska vara vägen ut ur fattigdom för hårt pressade barnfamiljer, måste samhället se till att skapa förutsättningar för alla att faktiskt kunna arbeta och att det ska finnas stabila och värdiga trygghetssystem.

Detta är nödvändiga delar i den handlingsplan mot barnfattigdom som jag anser att regeringen bör ta fram.

Med det anförda anser jag att motion So569 (V) yrkande 1 bör tillstyrkas.